

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Julkisten hankintojen menettelyt ovat jo nykyisin erittäin säänneltyä. Normipurun tavoite on uudistuksessa jäänyt taka-alalle ja nyt esitetyt uudet veloitteet lisäävät hallinnollista taakkaa entisestään. On hyvä, että tavoitellaan nykyisten epäkohtien ja lain porsaanreikien korjaamista. Lähtökohtana julkisen rahan käytössä pitäisi olla kilpailutus. Nyt hankintalain sidosyksikköpoikkeusta käytetään usein siihen tarkoitukseen, että kunnan ei tarvitse kilpailuttaa hankintoja.

Taloushallinnossa kuntapuolen osaavaa henkilöstöä on vähän. Samoin henkilöstöhallinnossa. Niin ollen osaavia tarjoajia tuskin ilmaantuu lisää. ICT-toimialalla ICT-infraan liittyen tilanne on toisin päin. Markkinatoimijat toimivat merkittävästi tehokkaammin kuin Inhouse-yhtiöt. Pieneen kuntaan verrattuna isot ICT-alan ja taloushallinnon Inhouse-yhtiöt käyttävät määräävää markkina-asemaa vastoin kuntien etua. Hinnoittelu yleensä ei ole omakustannusperusteista vaan sisältää merkittävän katteen. ICT-ja taloushallinnon palvelut eivät ole pienten kuntien tarpeisiin sopivia vaan ne ovat tuotteistettu isojen kaupunkien ehdoilla.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Meidän kunnassamme hankintaosaaminen on sidoksissa yksittäisiin henkilöihin. Todennäköisesti kunta joutuisi enemmän hyödyntämään seudullista kuntien välistä yhteistyötä tai tukeutumaan valtakunnallisen yhteishankintayksikön esim. Hanselin kilpailuttamiin sopimuksiin.

Kuntien keskinäinen yhteistyö on yksi keino selvittää muutostilanteessa ja siitä Kanta-Hämeessä on näyttöjä pitkältä ajalta.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Markkinakartoitusta käytämme kunnassa joka kerta merkittävien hankintojen valmistelussa. Hankintojen jakaminen arvioidaan hankintakohtaisesti. Hankinnat dokumentoidaan huolellisesti. Tarjouspyynnöt on muotoiltu siten, että useammalla toimijalla olisi mahdollisuus antaa tarjous. Esityksellä ei arvioida olevan isoa vaikutusta kunnan nykyiseen toimintaan.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Hankintalaissa määritellyt keinot ovat olleet hyviä ja tarkoituksenmukaisia. Tavoitteiden saavuttamattomuus on pääasiallisesti johtunut tarjonnan puutteesta tietyissä toiminnoissa.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Tämä on merkittävä keino kunnan kannalta saada vaikuttamismahdollisuus siihen, miten palvelut järjestetään ja tuotetaan. Nykyisillä omistussuhteilla ja ohjauskeinoilla esim. ICT-toimialan Inhouse-yhtiöiden palveluihin ei voi vaikuttaa. Ohjausryhmissä isoimmat omistajat sanelevat palveluiden sisällöt käytännössä. Aikaisemmin kunnan käyttämässä pienessä seudullisessa Inhouse-yhtiössä palvelut olivat tarpeita vastaavia, hyvälaatuisia ja niiden ohjaus toteutui ja toiminta koettiin erityisen hyväksi. Tässä yhtiössä kunnan omistusosuus oli 20 %. Vaikuttaminen hoidettiin aiemmin toimialakohtaisilla ohjausryhmillä, joihin omistajat nimesivät johtavia viranhaltijoita. Omistajien osalta tärkeämpinä pidettiin nimenomaan palvelun sisältöön vaikuttamista kuin yhtiön strategiaan valintoihin vaikuttamista.

Osakeyhtiön omistussuhteen mukainen vaikuttaminen on eri asia kuin palveluiden sisältöön, laatuun tai kustannuksiin vaikuttaminen. Vaikuttamismahdollisuus isoissa Inhouse-yhtiöissä pienellä omistajalla on vähäinen tai olematon.

Hausjärven kunnan osalta talous- ja henkilöstöhallinnon palvelua tuottavan Inhouse-yhtiön kannalta tilanne on hankala, koska heidän omistussuhteet eivät ole muutosesityksen mukaiset. Jos muutosesitys toteutuu niin kunnan talous- ja henkilöstöhallinnon pitää muuttaa palvelusopimuksia tai Inhouse-yhtiön omistussuhteita tai ottaa takaisin omaksi toiminnaksi. Toivottavaa olisi pidempi siirtymäaika tai muuttaa liikevaihtoperusteiseksi.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Jos Inhouse-yhtiön toiminta on kilpailukyistä, niin omistusosuuksia ei välttämättä tarvitse muuttaa. Näinhän tämä ei esim. ICT-toimialalla välttämättä ole vaan kilpailukyky riippuu Inhouse-yhtiön toimialasta, koosta ja toimintatavoista.

Kunta voi joutua hankkimaan lisäomistusta Inhouse-yhtiöistä. Omistusten muutokset toteutuessaan todennäköisesti vaikuttavat kunnan saamaan palveluun tai sitten kunta joutuu järjestämään toiminnat omana työnä.

Sidosyksiköiden omistusosuus tulisi olla suhteessa sidosyksikön liikevaihtoon, jolloin myös pienet kunnat voisivat hyötyä isompien sidosyksiköiden palveluista.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Kunnan kannalta aiheuttaa sen, että talous- ja henkilöstöhallinnon tukipalvelut pitää hankkia uusiksi siirtymäkauden aikana. Jätehuollon palveluista ei vielä osata sanoa. ICT-palveluiden osalta ei vaikutusta, koska Inhouse-yhtiöltä ei hankita. Vaikutus tulee välillisesti yhteistyökunnan ICT-toimintojen uudelleen järjestelyn takia.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Kunnan talous- ja henkilöstöhallinnon tukipalveluihin liittyen ei ole vielä tiedossa, mihin toimenpiteisiin ryhdytään. Omistusosuus on kuitenkin alle 10%. Toimenpiteitä aloitetaan valmistelemaan sitten, kun tiedetään, miten lakimuutos etenee.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Kunnan kannalta suoria taloudellisia hyötyjä ei ole tiedossa. Pienet kunnat kamppailevat jo nyt taloudellisten haasteiden kanssa ja uudistus pahentaisi tilannetta entisestään. Kuntien keskinäinen yhteistyö toivottavasti lisääntyy ja sitä kautta aikanaan voi saada taloudellisia hyötyjä.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Talous- ja henkilöstöhallinnon palveluiden siirtymäaika pitäisi olla vähintään 2,5 vuotta, koska taloushallinnon toiminnan osalta olemme juuri puolitoista vuotta sitten vaihtaneet toimittajaa.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Tavanomaista kunnan toimintaa kuten uuden hankinnan käynnistäminen, kilpailutus, palveluiden siirto ja käyttöönotto.

Siirtymäaikana irtisanottavista sopimuksista syntyy sakkoja ja mahdollisia vahingonkorvausvaateita. Lainsäätäjän tulisi huolehtia syntyvien sanktioiden nimimoimisesta ja korvaamisesta osapuolille. Lähtökohtaisesti tulisi laissa ottaa hantaa siihen, että lain nojalla päättyvistä sopimuksista ei seuraisi sanktioita osapuolille. Pienille kunnille sopimussanktiot ja uudestaan kilpailuttamiset aiheuttavat merkittäviä lisäkuluja, kun he muutenkin kamppailevat talouden kanssa.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistussuosuuksivaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Voisiko poikkeus olla kuntakokoon sidoksissa eli alle 10 000 asukkaan kunnilla pidempi siirtymäaika esim. 3,5 vuotta tai enemmän.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Kunnan ICT:n osalta ei ole tiedossa vaikutusta turvallisuuteen tai huoltovarmuuteen.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Pienissä kunnissa lisää hallinnollista taakkaa.

Muut huomiot

Eryteisesti toivomme Kuntaliiton edistävän lausunnon kokoamista kuntien asiaa ja kuntien yhteistyömahdollisuuksia edistäen antamatta suhteettoman suurta painoa yksittäisten isojen Inhouse-yhtiöiden esittämille asioille.

Mäkilä Minna-Liisa

Hausjärven kunta - Hausjärven kunnanhallitus 10.2.2025 § 20